

***Ptilodactyla exotica* (Coleoptera: Ptilodactylidae) nalezena v České republice**

***Ptilodactyla exotica* (Coleoptera: Ptilodactylidae) found in the Czech Republic**

Jiří HÁJEK

Entomologické oddělení Národního muzea, Kunratice 1, CZ-148 00 Praha 4;
e-mail: jiri_hajek@nm.cz

Distribution, introduced species, synanthropic species, Coleoptera, Ptilodactylidae, *Ptilodactyla exotica*, Czech Republic, Palaearctic region

Abstract. *Ptilodactyla exotica* Chapin, 1927, introduced into Europe with tropical plants, is recorded from the Czech Republic for the first time. A single male specimen was found in northern Bohemia in 1980. Detailed collection circumstances are not known.

Čeď Ptilodactylidae představuje tropickou skupinu brouků považovanou dříve za součást čeledi Scirtidae (= Helodidae) (Pic 1914). Status samostatné čeledi poprvé uvádějí na základě studia larev Böving & Craighead (1931), Crowson (1967) následně redefinuje skupinu do současné podoby a doplňuje její charakteristiku. V současnosti je čeď Ptilodactylidae řazena do série Elateriformia a nadčeledi Dryopoidea (Byrrhoidea sensu Lawrence & Newton 1995). Nejčastěji bývá klasifikována společně s dalšími exotickými čeděmi Eulichadidae a Chelonariidae, a také s čedě Psephenidae (Lawrence et al. 1995). Celosvětově zahrnuje čeď Ptilodactylidae 34 rodů a přes 500 druhů (Lawrence 2005). Larvy zástupců této čeledi se vyvíjejí buď ve vodním prostředí, nebo v půdě. Dospělí brouci mají většinou noční aktivitu, přes den jsou nejčastěji nalézáni sedící na vegetaci, mnoho druhů také ochotně přilétá v noci ke světelnému zdroji. Brouci jsou pravděpodobně mykofágní (Stribling & Seymour 1988) nebo se živí rostlinnými zbytky (Mann 2006). Ačkoliv někteří autoři (např. Chapin 1927) uvádějí larvy i dospělce rodu *Ptilodactyla* Illiger, 1807 jako škůdce na pěstovaných rostlinách, reálná škodlivost zástupců čeledi zůstává sporná.

Druhově nejpočetnějším rodem čeledi je především v neotropické oblasti rozšířený rod *Ptilodactyla*. Stribling (1986) uvádí z Nového světa 270 druhů. Další taxony byly popsány z orientální oblasti (Delève 1972) a několik druhů zasahuje v Himálajích a Japonsku i do Palearktické oblasti (Satō 2006). Alfa-taxonická revize rodu však zatím chybí, takže lze očekávat i desítky dosud nepopsaných druhů ze všech oblastí výskytu. Larvy rodu *Ptilodactyla* se vyvíjejí v půdě, díky čemuž jsou často dováženy s tropickými rostlinami do Evropy, kde potom mohou vytvářet dlouhodobě životaschopné populace. Přestože v literatuře ve 20. století najdeme více či méně konkrétní údaje o zavlečení několika druhů rodu *Ptilodactyla* do Evropy, v současnosti se zdá, že naprostá většina nálezů se vztahuje k jedinému druhu – *P. exotica* Chapin, 1927, popsaného původně ze Spojených států amerických (Chapin 1927). Recentně je tento druh doložen z následujících šesti zemí Evropy, kde je nalézán nejčastěji ve sklenících s tropickými rostlinami: Velká Británie (Mann 2006), Francie (Aberlenc & Allemand 1997),

Itálie (Binaghi 1972, Süss & Puppini 1976, Espinoza et al. 1991), Švýcarsko (Hedquist 1981), Německo (Lucht 1998) a Slovensko (Majzlan 1993).

Jediný samec *Ptilodactyla exotica* nalezený ve sbírce nedávno zesnulého entomologa Stanislava Kadlece představuje první nález tohoto druhu (a celé čeledi) v České republice. Vzhledem k tomu, že druh nelze podle běžně dostupné středoevropské literatury určit – v klíčích bychom došli nejčastěji k čeledi mokřadníkovitých (Scirtidae), vzhledem však brouk připomíná spíše některé zástupce čeledi červotočovitých (Anobiidae) – přináším kromě vlastního nálezu též stručný popis a souhrn ostatních publikovaných dat o tomto druhu. Protože je *P. exotica* zavlekována nejčastěji s tropickými rostlinami, je možné se setkat také s v půdě žijící larvou – její podrobný popis a vyobrazení publikovali Aberlenc & Allemand (1997: figs 6-10). Další nálezy druhu *P. exotica*, zejména ze skleníků s tropickými rostlinami, jsou ve střední Evropě velmi pravděpodobné.

Ptilodactyla exotica Chapin, 1927

(obr. 1)

Studovaný materiál. Bohemia, Meziboří (5347), 10.ii.1980, 1 ♂, S. Kadlec lgt. (ex coll. S. Kadlec, Národní muzeum, Praha, Česká republika).

Popis. Dospělí brouci jsou přibližně 3,5 až 6,0 mm velcí, oválného tvaru (obr. 1). Zbarvení těla je rezavě hnědé. Povrch těla je pokryt krátkými, mírně odstávajícími setami. Hlava je z větší části schovaná pod štítem, složené oči nápadně velké; tykadla samců hřebenitá (články 4 až 10 na bázi s bočními rameny), tykadla samice pilovitá. Štít s vystouplým, zřetelně obroubeným předním okrajem, zadní okraj štítu vroubkovaný; štít na ploše hustě tečovaný. Krovky s širokým postranním okrajem; na ploše hustě tečkované, se špatně zřetelnými tečkovanými podélnými rýhami. Chodidlový vzorec 5-5-5; první článek chodidel nejdelší, třetí článek rozdělen na dva laloky, čtvrtý článek velmi zkrácený (pseudotetramerní chodidlo). Dráčky se širokou bází a zřetelným zubem na vnitřní straně. Jednoduchý trojlaločnatý aedeagus ilustroval např. Aberlenc & Allemand (1997: figs 3-4).

Rozšíření. *Ptilodactyla exotica* byla popsána z rosarií ve východních Spojených státech amerických. Chapin (1927) již v popisu zmiňuje, že se jedná jistě o zavlečený druh. Původní rozšíření tohoto druhu není známo, Süss & Puppini (1976) a také Aberlenc & Allemand (1997) jej považují za autochtonní na Maskarénských ostrovech, ale Mann (2006) tuto skutečnost zpochybňuje. Do Evropy byl tento druh zavlečen jistě již na počátku 20. století. Ve Velké Británii existují dokladové exempláře ze skleníků z botanických zahrad již z roku 1907, stabilní populace *P. exotica* zde byla potvrzena v roce 2002 (Mann 2006). Rovněž v případech nálezů z první poloviny minulého století ze skleníků v Německu, určených jako orientální druh *Ptilodactyla luteipes* Pic, 1923, se jedná spíše o druh *P. exotica* (souhrn nálezů viz Horion 1955). Nové údaje z Německa uvádí Lucht (1998). Binaghi (1972) publikoval výskyt *Ptilodactyla* sp. ve sklenících na anturiích (*Anthurium*, čeleď Araceae) v Itálii. Výskyt *P. exotica* na *Aechmea fasciata* (Bromeliaceae) v Itálii následně potvrdili Süss & Puppini (1976) a Espinoza et al. (1991) publikovali první nález tohoto druhu z přírodního prostředí v okolí Neapole. Nález *P. exotica* na importovaných rostlinách ze Švýcarska uvádí Hedquist (1981); exemplář odchycený na světlo ze Slovenska (Bratislava) publikoval Majzlan (1993). Výskyt životaschopné populace *P. exotica* v bytě v jižní Francii uvádějí Aberlenc & Allemand (1997).

PODĚKOVÁNÍ. Tato práce vyšla za podpory Ministerstva kultury ČR (grant MK00002327201).

Obr. 1. *Ptilodactyla exotica* Chapin, 1927 – ♂, habitus.
 Fig. 1. *Ptilodactyla exotica* Chapin, 1927 – ♂, habitus.

LITERATURA

- ABERLENC H.-P. & ALLEMAND R. 1997: Acclimatation en France de *Ptilodactyla exotica*, espèce à moeurs anthropophiles (Coleoptera, Ptilodactylidae). *Bulletin de la Société Entomologique de France*, 102: 93-102.
- BINAGHI G. 1972: Sulla presenza di un coleottero Ptilodactylidae nelle coltivazioni di Anthurium da fiore in serra calda nella provincia di Genova. *Bolletino della Società Entomologica Italiana*, 104: 40-43.
- BÖVING A. G. & CRAIGHEAD F. C. 1931: An illustrated synopsis of the principal larval forms of the order Coleoptera. *Entomologica Americana (New Series)*, 11(1930): 1-351.
- CHAPIN E. A. 1927: The North American species of *Ptilodactyla* (Coleoptera: Helodidae). *Transactions of the American Entomological Society*, 53: 241-248 + pl. XXIII.
- CROWSON R. A. 1967: *The natural classification of the families of Coleoptera*. Classey, London, 187 pp.
- DELÈVE J. 1972: Ptilodactylidae des Iles Philippines et de l'Archipel Bismarck (Insecta, Coleoptera, Dryopoidea). *Steenstrupia*, 2: 263-294.
- ESPINOSA B., BALBIANI A. & SANNINO L. 1991: Primo ritrovamento di uno Ptilodactylidae in habitat natural europeo (Coleoptera: Dryopoidea). *Atti del Congresso Nazionale Italiano di Entomologia*, 16: 113-118.
- HEDQUIST K. J. 1981: Insekternas spridning – ett fall som belyser transporternas betydelse. [Dispersal of insects – a case of illustrating the significance of transport systems]. *Fauna och Flora* 76: 43-44 (in Swedish).
- HORION A. 1955: Faunistik der mitteleuropäischer Käfer. Band IV: Sternoxia (Buprestidae), Fossipedes, Macro-dactylia, Brachymera. *Entomologische Arbeiten aus dem Museum Frey, Tutzing bei München*, Sonderband: 1-280 + 7 pls.

- LAWRENCE J. F. 2005: 18.9. Ptilodactylidae Laporte, 1836, pp. 536-542. In: BEUTEL R. G. & LESCHEN R. A. B. (eds.): *Handbook of zoology. A natural history of the phyla of the animal kingdom. Volume IV. Arthropoda: Insecta. Part 38. Coleoptera, Beetles. Volume 1: Morphology and systematics (Archostemata, Adephaga, Myxophaga, Polyphaga partim.)*. Walter de Gruyter, Berlin, New York, xi + 567 pp.
- LAWRENCE J. F. & NEWTON A. F. Jr. 1995: Families and subfamilies of Coleoptera (with selected genera, notes, references and data on family-group names), pp. 779-1092. In: PAKALUK J. & ŚLIPIŃSKI S. A. (eds.): *Biology, phylogeny, and classification of Coleoptera: papers celebrating the 80th birthday of Roy A. Crowson. Volume two*. Muzeum i Instytut Zoologii PAN, Warszawa, vi + 559-1092.
- LAWRENCE J. F., NIKITSKY N. B. & KIREJTSHUK A. G. 1995: Phylogenetic position of Decliniidae (Coleoptera: Scirtoidea) and comments on the classification of Elateriformia (sensu lato), pp. 376-410. In: PAKALUK J. & ŚLIPIŃSKI S. A. (eds.): *Biology, phylogeny, and classification of Coleoptera: papers celebrating the 80th birthday of Roy A. Crowson. Volume one*. Warszawa: Muzeum i Instytut Zoologii PAN, xii + 1-558.
- LUCHT W. H. 1998: Familie Ptilodactylidae, p. 236. In: LUCHT W. & KLAUSNITZER B. (eds.): *Die Käfer Mitteleuropas. Band 15. (4. Supplementband)*. Goecke & Evers, Krefeld, 398 pp.
- MAJZLAN O. 1993: Ptilodactyla sp. (Coleoptera, Ptilodactylidae) the first find in Slovakia. *Acta Zoologica Universitatis Comenianae*, 37: 85-87.
- MANN D. J. 2006: Ptilodactyla exotica Chapin, 1927 (Coleoptera: Ptilodactylidae: Ptilodactylinae) established breeding under glass in Britain, with a brief discussion on the family Ptilodactylidae. *Entomologist's Monthly Magazine*, 142: 67-79.
- PIC M. 1914: Pars 58: Dascillidae, Helodidae, Eucinetidae. In: SCHENKLING S. (ed.): *Coleopterorum Catalogus*, W. Junk, Berlin, 65 pp.
- SATŌ M. 2006: Family Ptilodactylidae Laporte, 1836, pp. 453-454. In: LÖBL I. & SMETANAA. (eds.): *Catalogue of Palaearctic Coleoptera, 3. Scarabaeoidea – Scirtoidea – Dascilloidea – Buprestoidea – Byrrhoidea*. Apollo Books, Stenstrup, 690 pp.
- STRIBLING J. B. 1986: Revision of Anchytarsus (Coleoptera: Dryopoidea) and a key to the New World genera of Ptilodactylidae. *Annals of the Entomological Society of America*, 79: 219-234.
- STRIBLING J. B. & SEYMOUR R. L. 1988: Evidence of mycophagy in Ptilodactylidae (Coleoptera: Dryopoidea) with notes on phylogenetic implications. *The Coleopterists Bulletin*, 42: 152-154.
- SÜSS L. & PUPPIN O. 1976: Osservazioni sulla morfologia e sulla biologia de Ptilodactyla exotica Chapin (Coleoptera, Ptilodactylidae) nelle serre della Lombardia e contributo bibliografico allo studio del grupo. *Bollettino di Zoologia Agraria e di Bachicoltura, Serie II*, 13(1975-76): 143-165.